شاه عبداللطيف ڪلچرل سوسائٽي

جي

ڪانفرنس ۽ سيمينار

جي موقعي تي سوسائٽي جي صدر

الحاج سيد غلام مصطفيٰ شاه

جي

استقباليه تقرير

آرٽس ڪائونسل ڪراچي

جمع ۲۹ مارچ ۱۹۸۵ع

۵ بجه شام

سبحان ربڪ رب العزت عما يصفون
و سلام علي المرسلين والحمد لله رب العالمين O

محمد هارون صاحب اسان جا بزرگ دوست، ڀينرون، ڀائر ۽ نوجوان شاگرد ۽ شاگرديائيون!

عزيزو!

آءٌ توهان جو تمام مشڪور آهيان جو توهان اسان جي سڏ تي تڪليف ڪري هتي آيا آهيو. اسان جي شاهه عبداللطيف ڪلچرل سوسائٽي تقريبن چوڏهن سالن کان قائم آهي، ۽ اسان ادبي ڪانفرنسن ۽ سيمينارن جو سلسلو سوسائٽي جي معرفت هميشه جاري رکيو آهي. اسان ڪوشش ڪري وڏي ۽ ننڍي انداز ۾ يا نموني سان شروعات کان وٺي سيمينار ۽ ڪانفرنسون ڪيون آهن. ائين آهي ته چند سال ڪڏهن رهجيو به ويون مگر ان جو نه ٿيڻ اسان جي وس کان ٻاهر رهيو آهي گذشته خاص طرح ڏهه سال اسان جي ملڪ ۾ هڪ عجيب تشويشناڪ وايو منڊل به رهيو آهي اسان جي اُن ۾ ڪا به سستي يا ڪاهلي نه هئي مگر اسان جي ملڪ ۾ حالتون اهڙيون رهيون آهن جن اسان کي التوا تي مجبور پي ڪيو آهي. سائين سيمينار ڪانفرنسون اسان جي معاشري ۾ پر خلوص ڪرڻ کي به شبهه جي نظر سان ڏٺو وڃي ٿو ۽ اسان تي عطاب

نازل ٿئي ٿو يا اسين انگشت نمائيءَ ۽ تنقيد جا شڪار ٿيون ٿا. اسان وڏي جرئت ڪري سنڌي ساهت سال ڪانفرنس کي ١٩٨١ ۾ نڀايو ۽ پورو ڪيو. اسان نومبر ۾ هڪ وڏي افسردگيءَ ۽ مايوسيءَ جي دور ۾ ساهت سال جي سلسلي ۾ ڪانفرنس گهرائي جنهن ۾ مون کي يقين آهي ته توهان مان ڪيترا اُن وقت موجود هوندا. اسان ڪافي خوف زده هئاسين، مگر خدا جي فضل سان اسان ان ڪانفرنس ۽ سيمينار ۾ وڏي ڪاميابي حاصل ڪئي ۽ اسان جي اها خوش نصيبي هئي جو ان ڪانفرنس ۾ سنڌ جي ڪنڊ ڪڙڇ مان، شهرن ۽ ڳوٺن مان مرد ۽ عورتون، دوست اديب ۽ شاعر هڪ ڀرپور انداز ۾ اچي گڏ ٿيا. اهو سنڌ مدرسه جو منظر نه وسرڻ جو آهي نه وسارڻ جو آهي جنهن ۾ تقريبن ١٢٠٠٠ هزار انسان اتساه مان هڪ نمائندگيءَ جي نموني اچي گڏ ٿيا. ان کان پوءِ اسان جي ڪن ڀينرن ۽ نياڻين جي اسرار تي اسان دل جهلي ۽ همت کان ڪم وٺي سنڌي عورت ڪانفرنس سڏائي جيڪا خود هڪ منفرد قسم جو ميڙ هئي جنهن ۾ اسان جون اديون ۽ نياڻيون اسان جي هر معاشري جي حصي مان چڙ ته نمائندگيءَ جي نموني اچي گڏ ٿيون ۽ شامل ٿيون اها عورت ڪانفرنس خبر پئي ته سنڌ جي تاريخ ۾ اهڙي نموني ۽ انداز سان پهريون ڀيرو گهرائي وئي هئي ۽ خدا جي فضل سان وڏي ڪامياب ۽ سازگار رهي ان ڪانفرنس کان پوءِ اسان جي سوسائٽيءَ سنڌي عورت تحريڪ جو آغاز ڪيو اسان چند احساس رکندڙ ۽ صلاحيت رکندڙ ۽ ڪم ڪندڙ عورتن جي حوالي ڪئي ۽ هاڻي اها تحريڪ سندن حوالي ۽ هٿن ۾ آهي. تحريڪ موجود آهي مگر انهي ۾ حرڪت ذرا گهٽ ٿي نظر اچي اسان جي معاشري ۾ عورتن لاءِ مشڪلاتون ضرور آهن مگر انهن کي منهن ڏيڻ کان سواءِ ٻيو چارو نه آهي.

عزيزو!

اسان هڪ ننڍڙي ۽ محدود سوسائٽي آهيون، اسين آٿيون ۽ چاڙهيون. هر ڪم لاءِ پن ڪريون مگر خدا جي فضل سان اسان ٺوس ڪم پي ڪيو آهي، جنهن ۾ ادب ۽ معاشري جي خدمت جو خاص لحاظ رکيو ويو آهي. اسان جيڪو ڪجهه ڪيو آهي ۽ ڪري رهيا آهيون اهو مستقبل جي نظر سان اسان اڳين ڪانفرنس ۾ ٻن ڪميشن جي قائم ڪرڻ جو عزم ڪيو هو اهي هيون هڪ لطيف گهر ڪراچيءَ ۾، ۽ ٻي سنڌي ادبي فاؤنڊيشن. اسين اڃا به انهي ڪوشش ۾ مصروف آهيون، ڪجهه اڳتي وڌڻ ٿيو آهي، دعا ڪندا ته ڪامياب ٿيون. مگر سائين آهيون مصيبت ۽ ويل ۾، پراوا ته اڳيئي ڪونه ٿا ٻڌن مگر پنهنجا به بي حس ۽ بيهوش لڳن ٿا، مٿن رحم ٿو اچي.

عزيزو!

اسان چند ننڍا وڏا ڪتاب ۽ ڪتابچا ڇپائيا آهن ۽ انهن ۾ آئون خاص طرح ڊاڪٽر تنوير عباسيءَ جي ڪتاب طرف ۽ هاڻي تازو شاهه جي نون لڌل بيتن جي متعلق کوجنا ۽ ڇپائي جو ذڪر ڪندس، شاهه جو هي لڌل بيتن جو ڪتاب اسين هن ڪانفرنس کي پيش ڪري رهيا آهيون، جو ٻاهر ڪتابن جي نمائش ۾ وڪري لاءِ موجود آهي. اسين اميد ته ڊاڪٽر تنوير عباسيءَ جو ڪتاب وري به ڇپائينداسين.

سائين، شاه جي لڌل بيتن جو ڪتاب وڏي محنت ۽ ڪوشش جو نتيجو آهي. انهيءَ ۾ اسان وڏي احتياط ۽ خبرداري سان ڪم ورتو آهي، آءٌ ان لاءِ سرائي امداد علي، مولوي حاجي خميسي چانڊئي ميرپور ٻٺوري واري ۽ فقير رمضان جت ڪوروواه واري جو ممنون آهيان جن ڀڄ ڊڪ ڪري وڏي جفاڪشيءَ

سان هي ڪلام هٿ ڪيو ۽ اسان جي بزرگ دوستن. سائين ٻانهي خان ۽ محمد ابراهيم جويي چنڊ ڇاڻ ۽ تصحيح جو ڪم ڪيو. مون ان ڪتاب جي تمهيد ۾ ڪافي واضح نموني ۾ مفصل طرح ڪم جو ذڪر ڪيو آهي، ممڪن آهي ڪي ڪوتاهيون هجن مگر وڏو ڪم ٿيو آهي ۽ اهڙن ماڻهن ڪيو آهي جيڪي شاهه سان محبت ۽ ان جي ڪلام تي ڪافي علم ۽ عبور رکن ٿا. اسان هيءَ ادبي ڪاوش توهان جي اڳيان پيش ڪئي آهي، هاڻي شاهه جي ماهرن، پڙهندڙن، عاشقن ۽ اديبن جي اڳيان وڏي انڪساريءَ سان پيش ڪري رهيا آهيون.

عزيزو!

هن ڪم تقريباً ست سال ورتا آهن ۽ اسان ڪافي خرچ ڪيو آهي ۽ محنت ڪئي آهي. عزيزو! آئون هتي اسان جي جريدي سنڌ ڪوارٽرليءَ جو ذڪر ڪندس اهو هر سال اسين ٻارهن سالن کان هلائي رهيا آهيون ۽ خدا جي فضل سان ان جي معيار کان مضمونن جي نوعيت ۽ لکندڙن جي وقار کان ان جي وقت تي ڇپجڻ ۽ نڪرڻ کان دنيا باخبر آهي. اسان هڪ نحيف قسم جو رسالو ڪڍيو ۽ ڪافي تڪليفون ۽ مصيبتون ڏٺيون اٿئون، مگر اسان پنهنجي مطمع نظر کي نه وساريو، نه اسان هٿيار ڇڏيا نه پاڻ کي وڪيوسين. ڪڏهن ڪڏهن چوڌاري باهه ٻري ويندي هئي. مگر اسان سچ کي نه ڇڏيو ۽ معاشري جي مستقبل کي نظر انداز نه ڪيو. سائين سچ جو ڪم ۽ اسان جي معاشري جي خدمت وڏو مشڪل ڪم آهي، ڪم ڪندڙن کي فطرت ۽ قسمت وڏي مشڪلات مان لنگهائيندي آهي. اسان هن مخزن سان پنهنجي اديبن ۽ لکندڙن لاءِ هڪ ميدان پيدا ڪيو ۽ رستو کوليو ۽ دنيا کي انهن کان متعارف ڪرايو ۽ سنڌ ۽ سنڌ کان ٻاهر سنڌ جي

اديبن ۽ سنڌ جي تاريخ ۽ وقار کي دليرانه نموني برقرار رکيو. اڄ جي ادبي ميدان ۾، ۽ صحافي دنيا ۾ سنڌ ڪوارٽرلي وڏي مقبوليت حاصل ڪئي آهي اسان جي سنڌ ڪوارٽرلي ڪنهن به ان قسم جي وڏي بين الاقوامي جريدي جو مقابلو ڪري سگهي ٿي، ۽ ان لاءِ اسان سڀني لکندڙن، عالمن ۽ اديبن جا مشڪور آهيون. انگريزي زبان ۾ هيٺ جي ڪري اسان جي لکندڙن خاص ڪري يونيورسٽي جي عالمن ۽ استادن تي وڏي ذميواري آهي جن جي لاءِ اسان هي خاص خدمت جو وسيلو ۽ ذريعو پيدا ڪيو آهي، مونکي افسوس آهي ته اسان جا اعليٰ تعليم جا ادارا ڳالهين جا ۽ زباني لفاظيءَ جا ته ڳوٺ آهن، مگر لکڻ ۾ ڪين وڏي تڪليف ٿي ٿئي. اسان سنڌ ڪوارٽرليءَ کي هلائڻ ۽ اسان کي پنهنجي نظرين کي قائم رکڻ لاءِ وڏيون مشڪلاتون درپيش آهن. هنجي منفرد حيثيت هن ۾ آهي ته مضمون خشڪ ۽ تحقيق تي مبني آهن، ڪوارٽرلي افساني بازي اجائي دماغ خراشي، عرياني ۽ لغو کان خالي آهي، منجهس ڪو به اشتهار نه آهي ۽ هر مضمون، معاشرتي ۽ ادبي نقط نگاهه کان ڪسوٽيءَ تي لڳائي قبول ڪندا آهيون، هنن مقصدن جو معيار برقرار رکڻ اسان لاءِ هڪ وڏي آزمايش ۽ امتحان رهيو آهي. الله تعاليٰ جو شڪر آهي جو اسان هي ٻارهن سال ڪڍيا آهن، هن جي طباعت ۾ ڪڏهن به تاخير نه ٿي اسان هڪ به اشاعت نه وڃائي ۽ وقت تي نڪرندي رهي. سائين اسان جي معاشري ۾، ۽ دنيا جي اطلاع لاءِ هن قسم جو انگريزي ۽ معياري ۽ مطالع وارو جريدو ڪڍڻ ڪو آسان ڪم نه آهي، ۽ خاص طرح سنڌ جي خدمت ۾ ته هڪ ڪرشمو آهي. اسين الله تبارڪ تعاليٰ جا لک ٿورا ٿا مڃون، جنهن هن رسالي جي سلسلي ۾ اسان کي لڪن مان خير سان لنگهايو ۽ مقبول بنايو.

عزيزو!

اسان جي هن ڪانفرنس جو پروگرام توهان ڏٺو هوندو ته ٻن ڏينهن جو آهي، جنهن ۾ سنڌي مشاعرو، چار ادبي نشستون ۽ موسيقي جو پروگرام شامل آهن. اهو اسان جو روايتي طريقو رهيو آهي، اسان محمود هارون صاحب، سڀني شاعرن، اديبن، عالمن، استادن، ادارن، مردن ۽ عورتن جا مشڪور آهيون، جيڪي حصو وٺي رهيا آهن. اسان جي محبت ۽ سچائي کي ڏسجو، اسان جي ڪوتاهين ۽ ڪمين کي نظرانداز ڪجو ۽ اسان کي معاف ڪجو. سائين، ادب ۽ معاشري جو ڪم اسان جي ملڪ ۾ ڏاڍو اٿاڳو آهي. اسان کي خبر آهي ته اسان سان گذريل ڪانفرنس ڪانپوءِ ڇا ٿي گذريو. اسان لڙڪ وهايا مگر پڙڪ به نه ڪڍيسون. اسان جو معاشرو اسان جي البيلاين جي ڪري حوادثي دنيا جو شڪار آهي، اسان پنهنجن جي مستانگيءَ جو شڪار آهيون، جنهن کان توهان بخوبي واقف آهيو.

عزيزو!

اسان هن ڪانفرنس جو موضوع رکيو آهي "شاهه ۽ نوجوان" اهڙي قسم جو مضمون اڳي ڪڏهن زير بحث ۽ تشريح لاءِ نه آندو ويو آهي ۽ اسين هن مضمون کي اسان جي معاشري جي صحت ۽ مستقبل جي تقاضائن جي طرف توهان جي سوچ مبذول ڪرائينداسون، اها به خوش قسمتي آهي جو ١٩٨٥ع کي يونائيٽڊ نيشن کان بين الاقوامي نوجوانن جو سال قرار ڏنو ويو آهي، ۽ ان لحاظ کان به هي ڪانفرنس ۽ سيمينار وڏي اهميت رکن ٿا.

عزيزو!

آئون توهان کي اڃا به اسان جي معاشري جي چند

ڳالهين کان خبردار ڪندس، خبر ناهي ڇا ستم ظريفي آهي جو سنڌي اديبن، عالمن ۽ نوجوانن جي هر فعل، حرڪت ۽ جدوجهد کي گمان ۽ شڪ جي نظر سان ڏٺو ٿو وڃي، اسان خبر نه آهي، ڪهڙو گناه ڪيو آهي ۽ ڪنهن کي ڦريو ۽ لٽيو آهي ڪنهن کان ڇا گهريو ۽ ورتو آهي. اسان کي شايد پنهنجي قسمت تي سوچڻ ۽ زندگيءَ کي سنوارڻ جي به اجازت نه آهي، توهان کي خبر آهي ته اسان جي نوجوانن، پڙهيلن ۽ صلاحيت رکندڙ ڇوڪرن ۽ تعليمي ادارن جو ڇا حال آهي. سنڌي ادبي بورڊ بند ٿيڻ ۾ آهي، انسٽيٽيوٽ آف سنڌالوجي بازن جي چنبن کان بچائي اٿئون، سنڌ گريجوئيٽ ايسوسيئيشن بندش ۽ عذاب ۾ آهي، ادارا اڌ بند اڌ کليل ۽ اڌ مئل ۽ اڌ جيئاپي ۾ آهن، نوجوان پنهنجي حقن جي حصول لاءِ ۽ معاشي ترقيءَ لاءِ حيران ۽ سرگردان آهن ۽ هر طرف گمان، ظلم ۽ تشدد جي گرفت ۾ آهن. ڇا اسان جي معاشري جي هن آزاد ملڪ ۾ اها قسمت ۽ حالت رهندي، اسان کي سڪون ۽ اطمينان نصيب نه ٿيندو، اسان جا سڀ اديب، شاعر، استاد ۽ شاگرد ۽ ڪم ڪندڙ وڏي رڪاوٽ جي منهن ۾ زندگي گذاري ۽ جدوجهد ڪري رهيا آهن، اسان ڪهڙو گناه ڪيو آهي جو طعني زني، انگشت نمائي، بدڪلامي ۽ الزام تراشي اسان جي نصيب ۾ رهي آهي. ڇا بيهودگي آهي، تازو اسان وٽ سياسي چرپر ۽ ڳالهيون ٿيون آهن جن جو اسان جي معاشري تي وڏو ۽ تيز قسم جو اثر نمودار ٿيو آهي ۽ نظر اچي رهيو آهي، ڇا اسين پنهنجي گهر ۾ به اجنبي ليکيا وينداسين ۽ غير سمجهيا وينداسين. سوچ ۽ حيرت جو مقام آهي، زندگي خبر نه آهي ڪيترو ساٿ ڏيندي، قسمتن جو مالڪ پروردگار آهي. ذلت ۽ عزت، خوشي ۽ خوش حالي، بقا ۽ بهبودي سندس وس آهن، شين جو ٿيڻ يا نه ٿيڻ سندس قدرت آهي، مگر آئون

توهان کي وڏي آواز ۽ چيخي پڪاري عرض ڪندس ته توهان جي سچي زندگي ڪنڊن، پٿرن، ڪڏن ۽ کوٻن سان ڀريل آهي، توهان لاءِ طوفان ۽ لهرون تيزيءَ سان اچي رهيون آهن. توهان کي پنهنجي زندگي ۽ زيست لاءِ وڏو حوصلو عظيم سچائي ۽ غيرت جو قسم کڻڻو پوندو ۽ واعدو ڪرڻو پوندو. قومون سمهندي نه حاصل ڪنديون آهن. شاهه صاحب بار بار دهرايو آهي:

ستا اٿي جاڳ ننڊ نه ڪجي ايتري،
سلطاني سهاڳ ننڊن ڪندي نه ملي.

اسان جو ادب ۽ اسان جو معاشرو توهان کان هرقسم جي قرباني، محنت ۽ جفاڪشيءَ جو متقاضي آهي انهيءَ ڳالهه کي نه وسارجو.

عزيزو!

چوڌاري اسان جي معاشري جي ڪيترن بزرگن تي نظر ته ڪريو. سندن سوچ، گفتگو ۽ عمل تي شرم ۽ رحم ٿو اچي، عيشن ۽ عشرتن جي گهمنڊ ۾ دعوتن ۽ شڪارن جي وحشت ۾ مستانگي جي فضا ۾ هي البيلا بودلا ڇا مڪاري ۽ عياريءَ جي طوفان کي مستعد ٿي منهن ڏئي سگهندا. حماقت، دولت جي نمائش، ذاتي حسد، بغض ۽ نفرتون شخصي جنسي ۽ غير جنسي ڪمزوريون، ڪرسين ۽ لالچن ۾ اکيون، کين هر قسم جي بيهودگيءَ اڳيان نمايو آهي، سندن اکيون نڪ ۽ پيٽ کان پري ٿيون وڃن. انهيءَ دماغي ۽ جسماني فضا ۾ هو ڇا وقعت، عزت ۽ غيرت جا حامي ٿي سگهندا. اسان جا پير، سيد، وڏيرا ۽ سردار لغڙ ۽ غبارا آهن، جيڪي هوا جي حوالي آهن ڪيڏانهن به هليا وڃن ۽ ڪٿي ۽ ڪڏهن به ڦاٿي پون.

عزيزو!

آئون توهان کي عرض ڪندس ته سوچ، فڪر ۽ دور رس نظر کانسواءِ اسان کي ڪجهه حاصل نه ٿيندو، اسان جهڙا پوڙها ڪرڻ وارا ۽ چوڻ وارا به ٿورا وڃي رهيا آهن، چند سالن ۾ جيڪي ڏسو ٿا اهي به نه رهندا. فطرت پنهنجو ڪم ڪندي رهندي، هڪ هڪ جهرڪي اڏامندي ويندي. دعا ڪندا الله تبارڪ همت ۽ ايمان نصيب ڪري.

عزيزو!

توهان کي خبر آهي ته هن ڪانفرنس جو موضوع نوجوان آهي، عام طرح نوجوانن کي اسان پڏائيندو ۽ سندن دماغ خراب ڪندي ڏٺو آهي، جيڪو اٿندو ۽ سندن متعلق ڳالهائيندو سو تعريف سان ابتدا ڪندو آهي، کين مستقبل جو ضامن ۽ اميدن جو مرڪز تصور ڪندو ۽ قرار ڏيندو آهي، نوجوانن کي قومن جو نصيب ۽ ڀاڳ چوندا آهيون ۽ کين خوش رکڻ لاءِ ۽ کانئن تاڙيون پٽڻ لاءِ کين آسمان تي کڻي ويندا آهيون. اهو سڀ سچ ۽ برحق آهي ۽ اها فطري ڳالهه آهي ته نوجوانن مان مايوس نه ٿجي، مگر مون کي معاف ڪندا جيڪڏهن آئون ڪجهه ترش زباني ۽ سخت ڪلاميءَ سان ڪم وٺان سندين وڏين قوتن، صلاحيتن ۽ اخلاص هوندي به اسين تشويش ۾ آهيون ۽ ڪڏهن ڪڏهن بيزار ۽ نا اميد ٿيو وڃون.

عزيزو!

آئون فخر سان چوندس ته مون زندگيءَ جا ۴۸ سال نوڪري ڪندي ۽ ٻارهن سال نوڪري ڇڏڻ کانپوءِ سندن تعليم تدريس خدمت ۽ رهنمائي ۾ گذاريا آهن، مون ساڻن گڏ

تڪليفون ڏنيون آهن، سندن لاءِ سٺو آهي، سچي حياتي سندن خوشيءَ ۽ زندگيءَ کي سنوارڻ ۾ صرف ڪئي آهي، مون ڪانئن نه گهريو آهي ۽ نه ئي ڪاڏو آهي ۽ هاڻي زندگيءَ جي شام ۾ به سندن خوشي، خوشحالي، سلامتي، عزت ۽ وقار جو متقاضي ۽ اميد رکندڙ آهيان، مگر آئون اڄ ڪين جهنجهوڙڻ گهران ٿو، ڪنڌ مان جهلي لوڏڻ گهران ٿو. ڪين هائو چوڻ وارا ۽ وقت جي مناسبت سان خوش ڪرڻ وارا هزار ملندا. ڇا ظلم آهي عالم ۽ استاد ڪانئن ڊڄن ٿا، هو پنهنجي رهبرن کان گشا قبول ڪن ٿا. منهنجا لفظ منهنجي محبت جو نتيجو آهن، منهنجي ايترو وقت ۽ ساڻن ايتري ويجهائي رهي آهي جو ڪين سڌيون ڳالهيون ٻڌائڻ کان ڪا به دريغ يا جهجهڪ نه محسوس ڪئي آهي، ڪين سچ نه چوڻ ۽ ٻڌائڻ ته ساڻن دشمني تصور ڪريان ٿو، آئون ڪين عرض ڪندس ته ساڻن ها ۾ ها ملائڻ وارا دهلاري ۽ سندن راڳ ڳائڻ وارا ۽ ناچو گهڻا ملندا مگر ڪين انڪار ڪرڻ وارا بلڪل ٿورا وڃي رهيا آهن ۽ جيڪي آهن سي به سائين جلد گم ٿي ويندا. جڏهن اسان جي نوجوانن کي سندن رعب ۽ جوش کان متاثر ٿي انڪار ڪرڻ وارو به نه رهندو ته يقين سمجهجو ته سندن قسمت پٺيان هٽندي ۽ سندن ڪمزوريون ۽ ڪوتاهيون وڌنديون ۽ سندن حياتين تي مهلڪ نموني نمودار ٿينديون.

عزيزو!

هڪ يوناني فلسفي جو قول آهي ته نوجوان حماقت جسمي جوش ۽ نمائش جو نالو آهي. وري ٻيو قول آهي ته هر نوجوان بيوقوف آهي، جيسين عمر ڪيس سيڪاري مڙس نه ناهي، جوانيءَ ۾ عجلت ۽ تيزي، ڌڪا ۽ ٿاٻا ۽ رسوائي نصيب ڪنديون وري اهو قول آهي ته نوجوانيءَ ۾ ڪير نه سکيو نه سنڀاليو ويو ته پوڙهپڻ ۾ ڇا سکندو. اسين سنڌيءَ ۾

چوندا آهيون ”ننڍڙو ٻار مڇ جو وار“ شروعات کان سنڀالڻ ضروري آهي. مرحوم مير رسول بخش، جنهن سان منهنجي وڏي محبت هئي ۽ جنهن کي آئون اڄ شدت سان ياد ڪريان ٿو، ڇاڪاڻ جو هو اسان جي ڪانفرنسن ۾ هميشه شامل حال رهيو، ڇا شاندار شخصيت هو، سندس فوت ٿيڻ کان اڳ منهنجي گهر تقريبن هڪ هفتو ڳالهيون ڪندي چوائين ”اسين عجيب دور ۾ آهيون ڊپ ٿو وڃي، اڳي نڪاح ڪري شاديءَ ڪانپوءِ دعا گهرندا هئاسين ته پروردگار عالم صالح پٽ ڏجانءِ، صالح اولاد ڏجانءِ، مگر هاڻ ڊپ ۾ پيا هلون ۽ خدا کان دعا گهرندا آهيون ته ”رب تعاليٰ صالح پٽ ڏجان پر پيءُ نه ڪجان.“

عزيزو!

گذريل ٿوري وقت ۾ توهان اسان جي معاشري ۾ تبديليون ڏٺيون آهن ۽ توهان ڪافي ڏٺو ۽ شڪار ٿيا آهيو. تازو توهان اسان جي معاشري ۾ ٻلن ۽ ڪانگن جون ويڙهون، لومڙن ۽ گدڙن جا کيل ڏٺا آهن. دعوتن، سوئرن ۽ تترن جي شڪارن جا ڪرشمه ڏٺا آهن. هڪ طرف همت ۽ دليريءَ جو ۽ قربانيءَ جو مظاهرو به ٿيو آهي ۽ ٻئي طرف اسان جي معاشري جي ڪمزوري، بيحسي، لاشعوري، لاتعلقي نمايان ۽ نروار ٿي نڪتيون آهن. نه نه، نه صرف نروار مگر جهڙو دهل تي ڏونڪو هڻي وڏي فخر ۽ تاب سان وڏي بيحيائي ۽ بي غيرتيءَ جي نمائش سان ظاهر ٿيون آهن. نظر اچي ٿو ته اڄ اسان جي معاشري کان اهي سڀ ڀلائي ۽ سچائيءَ جون صلاحيتون سلب ڪيون ويون آهن، جن ۾ مقصدي ۽ غيرمقصدي شان، عزت، وقار ۽ وجود جو تصور ئي نه رهيو آهي. اسان جو معاشرو ۽ ان جي خمار جو نظارو شڪارن ۽ دعوتن، دهلن ۽ دمالن، عام عياشي ۽ بي پرواهي نه صرف شادين ۾

مگر هاڻ طهرن ۽ عقيقن ۾ چراغان ۽ مجرا نظر اچن ٿا۔ هن اسلامي دؤر ۾ ڪوڙ ۽ منافقت ۽ هر غير اسلامي ۽ شرعي ڪم ثواب آهي، ٿلهو دل بهلائڻ لاءِ هن گوشت جي زبان کي استعمال ڪرڻ فطرتي حقيقت سان راند آهي۔

عزيزو!

جيئن مون عرض ڪيو ته اسان جي بزرگن، سيدن، وڏيرن ۽ سردارن ڪافي پاڻ کي دهل تي ڏونڪو هڻي خوار ۽ خراب ڪيو آهي، هن وقت اسان جي زندگي هڪ ناٽ ۽ نخرو، کيل ۽ تماشو بڻجي وئي آهي۔ افراتفري ۽ حماقت جو منظر آهي، اهي اصول جيڪي عوامي نمائندگيءَ ۾ مظهر آهن انهن کي ٿڏيو ۽ لتاڙيو وڃي ٿو، معاشرتي خرابين کي تقويت ڏيڻ ۽ وڌائڻ ۾ مصروف آهن۔ سچائي جي لحاظ هئڻدي به سندن ۽ انداز ڪردار ڪوڪلو ۽ بي بنياد آهي، آئون اسان جي نوجوانن کي چوندس ته اکيون کوليو، ڇا هي معاشرتي فضا ۽ ذلالت کين قبول آهن ۽ سندن صحت ۽ خوشيءَ لاءِ ڪارآمد ثابت ٿي سگهنديون۔ اسان جي معاشري کي چاڙي واڙي ڪمزور، خوار ۽ خراب ڪيو وڃي ٿو ۽ اسان جي نمائندن جي ڪردار تي مسخريون ڇٽرون ٿين ٿيون، اسان کي بيڪار ۽ فرسوده چيو وڃي ٿو ۽ اسان کي نظرانداز ڪيو وڃي ٿو، اهي آهن نعمتون ۽ هار جيڪي اسان جي نمائندن اسان جي ڳچين ۾ نانگن وانگر وجهي ڇڏيا آهن، اسان جي بزرگن ۽ نمائندن جي ڪردار ۽ سوچ خمار ۽ مدهوشي ۽ سندن فعل ۽ گفتار اسان جي معاشري کي ڪيرائي وڌو آهي۔ هن وقت هنن صاحبن ۾ تنگ نظري، عداوتون ۽ نفرتون، ذاتي ذلتون، انتشار ۽ خود غرضي، حسد حد کي پهچي ويا آهن۔ اسان جي ملڪ ۾ قائم ڪيل فضا فقط نانگ، ڀتون ۽ زهريليون

هلاڪت واريون ٿيون پيدا ڪندو۔ معاشرو جڏهن قصدن بدنيتي ۽ قرلٽ جي بنياد تي مرتب ڪيو ويندو ۽ هلايو ويندو ته انسان انسانيت تان ڪري حيوان ٿي ويندو۔ اهو آهي فطرتي ڪرشمو، جنهن ڏانهن نوجوانن کي متوجه ڪنداسون۔

عزيزو!

ڇا آئون هنن نوجوانن کان پڇي سگهان ٿو ته هن فضا کي قائم ڪرڻ ۽ هن رجحان کي وڌائڻ ۾ سندن حصو نه آهي۔ ڇا اسين معاشري جي بنيادي اصول کي وساري ڪا سوڀ کٽي سگهنداسين يا ڪنهن به قسم جي سوڀ يا ڪاميابي حاصل ڪري سگهنداسين، ڇا اهي تعلقات جيڪي يقينن اسان جي ڪرڻ ۽ پٽ ٿي پوڻ جو راز رکن ٿا، اهي اسان کي پنهنجي پيرن تي بيهاريندا ۽ عزت ۽ وقار نصيب ڪندا۔ ڇا عارضي عياشين جي هوس، نمائش، ڪرسيون ۽ مرتبا قومن کي ترقي ۽ بلندي نصيب ڪنديون، ڇا ذاتي عداوتون، فاش ۽ عارضي شيون اسان کي ترقي ۽ بلندي نصيب ڪنديون، عارضي تنگ نظر لاڳاپا، عزت ۽ وقار نصيب ڪندا، اسين ڪهڙي هوا ۾ آهيون، ڪهڙي خمار ۾ آهيون، پيرن کان پير ٿا ڳهرون، ڇيڙن کان انب ٿا گهرون۔ اسين پنهنجا دشمن پاڻ آهيون، جيڪڏهن سنڌ هنن مدهوش ۽ بيدرد جانورن جي حوالي آهي، جيڪي فقط پنهنجي ذاتي خود غرضيءَ ۾ وڏيرڪي ۽ سرداري گهمنڊ ۾ عوام جي جهالت ۾ ۽ انساني ڪمزورين تي بنياد رکن ٿا ته اسان جو ڪهڙو حال ٿيندو۔ ڇا اوهين لالچ ۾ اچي عارضي فائدي لاءِ رسوائي خريد ڪرڻ ۽ برداشت ڪرڻ لاءِ تيار آهيو، ڇاجون اميدون ٿا رکو، جڏهن توهان نوجوان زندگيءَ جي اصولن ۽ بنيادن کان انحراف ڪري رهيا آهيو۔ آئون ڏسان ٿو ته

توهان غلام محمد ڀرڳڙي، حيدر بخش جتوئي، مولانا عبيدالله سنڌي، شيخ عبدالمجيد سنڌي، مولانا وفائي، ڊاڪٽر دائودپوٽي، علامه قاضي، مرزا قليچ بيگ ۽ سڀ کان، وڌيڪ شاهه ڀٽائيءَ کي ياد ڪندا رهندا آهيو، جلسا ڪندا آهيو، مگر آخري اثر جهڙو پاڻيءَ تي ليڪو ۽ بدڪ تي پاڻي، هيءَ سڀ مسخري آهي، عياشي آهي. جيڪڏهن آهي توهان جي زندگيءَ تي اثرانداز نه آهن ته هنن بزرگن جي توهين آهي. اسان جي قدرن جو فقدان آهن ۽ وڃاڻ آهي. ڀٽائي توهان کي سڏ ٿو ڪري، اکيون پٽيو لالچن، خود غرضي، عارضي ۽ نمائشي ڳالهين کي ذهن ۾ رکو، انهن ڳالهين جو ارتڪاب مائٽن ۽ بزرگن، نمائندن ۽ دوستن کان ڇا نه توهان قبول ڪرڻ لاءِ تيار آهيو، جيڪڏهن ائين آهي ته پنهنجي بي عزتي ۽ موت لاءِ تيار رهو، آسماني اميدون رکڻ هن فضا ۽ ڪردار سان نصيب ٿيڻ عبث آهن. سائين، آئون اسان جي نوجوانن جي هنن ڳالهين کي بيپرواهيءَ سان برداشت ڪرڻ يا لا ابالي ساڻ وٺڻ کي تعصب جي نظر سان ڏسان ٿو، آخر منجهن هن سوچ جو فقدان ڇو، ڇا هيترن سالن جي مصيبتن، قربانين ۽ عذابن کان پوءِ به اسان اڃا به پنهنجي معاشري سان هن قسم جي راند مسخري ۽ هٿچراند برداشت ڪندا رهنداسون ۽ ٻڙڪ به نه ڪينداسون. ڇا سنڌ کي ۽ سنڌي معاشري کي نقصان پهچندو ڏسي تماشبين ٿي اسين همبوشيون هڻنداسين ۽ تاڙيون وڄائينداسين، ڇا جيڪي سنڌي معاشري کي ٺڪو لڳائيندا انهن جا حامي ٿينداسين، ڇا جيڪي اسان جي لالچ ۽ خود غرضين تي مٿي چڙهندا انهن جي تعريف ۽ پٽ پرائي ۽ مدد ڪنداسين، ڇا اسان جي نوجوانن ۾ سندن پيٽ جي لالچن معاشرتي بيعزتيءَ جو تصور ختم ڪري ڇڏيو آهي، ڇا هي انتشار جيڪو ڪڏهن سندن جانين جي نقصان تائين پهچي چڪو آهي اهو اڃا به جاري رهندو، ڇا

هڪ ٻئي سان مائٽن ۽ واسطيدارن جي ذاتي حسد، بغض ۽ نفرتن جو شڪار ٿي هو پاڻ کي اڃا به ذليل ڪندا.

عزيزو!

آئون اسان جي نوجوانن کي عرض ڪندس ته هوش رکو، دنيا کي ڏسي پروڙيو ۽ پنهنجن جون برايون سڃاڻو ۽ کين معاشري جي مفاد خلاف عمل ڪرڻ کان روڪيو، دوست ۽ دشمن کي پرکيو، ذاتي عارضي فائدن جي واسطي عداوتون ۽ نفرتون نه وڌايو، کين ڇپٽين تي نچڻ ۽ ڏوڪن تي ٽپڻ جي عادتن کان بچايو. اسان جي نمائنده ناچڻ اسان کي رسوا ڪيو آهي، انهن کي راهه راست تي آڻڻ ۽ رکڻ توهان جي ذميواري آهي. هيءَ اسان جي معاشري سان ڇيڙ ڇاڙ ۽ هٿ چراند اسان جي فهم ۽ غيرت جو امتحان آهي. ڇا پئسي جي راند نمائش جي بازار خوشامد جي دنيا کين اڃا به لاهور ۽ اسلام آباد جي انگڙاين جو شڪار بنائينديون. ڇا فرسوده حضور شرمي ۽ مهلڪ بد دماغي، لالچ ۽ حسد اسان کي ڪجهه نصيب ڪري ڏينديون. اسان جو دماغ خراب آهي، اسين هوا ۾ لٽڪيل آهيون. خدارا توهان کي پڏائڻ ۽ توهان جي تعريف ڪرڻ تمام آسان ۽ سستي دشمني آهي. توهان کي جهنجهوڙڻ توهان سان اخلاص ۽ محبت جو لازمي جزو آهي. توهان سان دل ۽ توهان جي مستقبل ۾ اميدون نه هجن ها ته هيءَ سخت ڪلامي منهنجي زبان مان نه نڪري ها. ڪريون ڪا بيدار مستقبل جي بهبوديءَ جي اميد، مري سڀ وينداسون مگر مرڻ کانپوءِ به هنن افعالن ۽ سوچ سان ذلت اسان جي گردنن ۾ رهندي ۽ اوهان جا نسل انهن جو حساب ڏيندا ۽ ڪاٽيندا. آئون نوجوانن کي عرض ڪندس ته اکيون کولين ۽ تماشبين نه ٿين، لالچ ۾ ۽ فائدن جي ڪري افراتفريءَ کي ۽ انتشار کي نه وڌائين.

اسان جا مائٽ ۽ دوست لا پرواهي ۽ غفلت سان اسان جو مستقبل غير يقيني ۽ نا گفتہ بہ بنائي ڇڏيندا۔ معاشري ۾ هي علتون ۽ عادتون ۽ ڪمزوريون فقط مصيبتون ۽ ذلت نصيب ڪنديون۔ اسان سان جيڪي ڪجھ ٿي رهيو آهي ۽ جيڪي ڪجھ ٿيندو ۽ اسان کي ٻهڪايو پيو وڃي ۽ ڀنڀلايو پيو وڃي۔ اهو سڀ جيڪو ٿي رهيو آهي، آئون سنڌي نوجوانن کي ذميوار سمجھندس۔

عزيزو!

حياتي تمام ٿوري آهي، پنڌ تمام پري آهي۔ گذشتہ چند مهينن ۾ سنڌي ۽ سنڌ جي معاشري جي رسوائي ۽ ڪمزوري لاءِ جيڪي ڪجھ مصالو گڏ ٿيو آهي ۽ تدبيرون ٿاهيون ويون آهن، منافقت استعمال ڪئي وئي آهي ۽ جيڪا بيحسي ۽ بي عزتي نمودار ٿي آهي ان جو اندازو لڳائڻ مشڪل نہ آهي، آئون سمجھان ٿو هنن حالتن جي نزاڪت سان اسان جو جاهل زياده خبردار آهي مگر بيوس آهي۔

عزيزو!

سنڌ جي سچي تاريخ ۾ گذريلن چند مهينن، اڃا بہ چند ڏينهن ۾ جيڪي حالتون نمودار ٿيون آهن، انهن جي نزاڪت ۽ مقدر هئڻ جا ڪي ٿورا مثال ملندا۔ اسان جا نمائنده نمائندگيءَ جي اصول کي وساري ۽ هوش حواس وڃايو ويٺا آهن، سنڌ نظر پيٺ ڪان پري ٿي وڃي ۽ سنڌ اڪيون پيٺ ۾ ڪٽل آهن۔

عزيزو!

مختصر طور آئون توهان کي هڪ ٻي ڳالھ ڏانهن سوچڻ لاءِ عرض ڪندس۔ اسان وٽ گذريل ٿورن ڏينهن ۾

جيڪو تماشو ٿي گذريو آهي ان جي توهان کي خبر آهي ۽ جيڪي ڪجھ ٿيو ۽ ڪيو ويو توهان ان ڪان بخوبي واقف آهيو۔ اسان جو معاشرو گذريل ڏهن سالن ڪان اجتماعي اصولن کي ڇڏي وري انفراديت طرف گامزن ٿيو آهي۔ نفسانفسي، هٽ چراند، ڦرمار، جهپاجهپي ۽ انتشار هن وقت اسان جي معاشري ۾ مرض مهلڪ ٿي ويا آهن۔ هرڪو آپي خان ۽ آپي شاه۔ اهي سڀ صلاحيتون، قوتون ۽ قدرون جيڪي اجتماعي زندگي کي برقرار، باوقار رکن ٿيون، انهن جون پاڙون پٽجي ويون آهن۔ پيسي جي راند ۾ معاشرتي ۽ اجتماعي زندگي وري گندگي سان پرجي تمتار ٿي وئي آهي۔ محلاتي ۽ اوطاقي سازشون ۽ مشاورتون وري نمودار ۽ اثرانداز ٿيون آهن، اجتماعي براين پنهنجو پير ڄمايو آهي۔ اجتماعي ۽ معاشرتي اصول، مذهب جي آڙ ۽ لباڙ ۾ ختم آهن۔ آهي اصول جن جي تقويت لاءِ، لفظي طرح بنيادي قرار ڏنو وڃي ٿو، انهن کي ڪاپاري ڌڪ لڳو آهي، اسان جو معاشرو وري محور تي ۽ پنڙي تي مشڪل ايندو ۽ وقت گهرندو ۽ ان کي وري محور تي اچڻ لاءِ ۽ سنئين رستي وٺڻ لاءِ ڏاڍا عذاب سهڻا ۽ ڪشالا ڪيڏا پوندا۔ هن وقت اسان جو معاشرو هوائي ۽ توائي آهي۔ متن، تدبر ۽ بزرگي ۽ سفيد پوشي اسان جي معاشري مان تخيل تہ ٺهيو پر لفظ بہ گم ٿي ويا آهن۔ هرڪو وڪري لاءِ موجود آهي ۽ تين وال لاءِ تيار آهي فقط قيمت جو تعين ڪرڻو آهي۔ هر ڪا شيءِ بازار ۾ آهي ۽ دولت تي وڪجي ٿي، فقط واڪ ڏيڻو آهي۔ هي سڀ اسلام جي نالي ۾ نہ صرف جسمي مگر فڪري بيهودگي بہ ميدان ۾ چيرن سان نچي رهي آهي۔

عزيزو!

نظر اچي ٿو تہ اسان جي معاشري ٿي ۽ نوجوانن تي

مائٽن تي ۽ استادن تي هڪ وحشت طاري آهي. جنهن ڪين حيران ۽ پريشان ڪري ڇڏيو آهي، مگر مائٽ ۽ استاد اهو به ياد رکندا ته اچوڪي حياتيءَ جي تقاضاعن کي نظر انداز نه ڪن، زندگي جنهن نموني هلي رهي آهي ۽ زمانو جنهن رفتار ۽ منافقت کان برسر اقتدار آهي، ان ۾ اسان جا بزرگ، مائٽ ۽ استاد اسان جي لاءِ ۽ نوجوانن لاءِ رڪاوٽون نه پيدا ڪن. اميدون ۽ مستقبل نوجوانن جو ورثو آهن. هن وقت مونکي مرحوم سائين حسام الدين شاهه ياد ٿو اچي، ڇا مزيدار انسان هو، مون ساڻس زندگيءَ جا چاليهه سال گذاريا. اسان جي اڳين ڪانفرنس ۾ اسان سان هشاش ۽ بشاش گڏ ۽ رونق رکندو رهيو سندس عالمانه ۽ وتاياڻه انداز وسرڻ جو نه آهي، ڇا محبوب شخصيت هئي. سنڌ ۾ هن اڌ صديءَ ۾ منهنجي نظر ۾ ٻه وتايا فقير پيدا ٿيا هڪڙو حسام الدين راشدي جيڪو اسان کي ڇڏي ويو ۽ ٻيو وتايو فقير سائين علي احمد بروهي جو موجود آهي. جنهن جا مون وانگر هٿ ٻيا ڍڪن. تازو اسان جو دوست ۽ عالم ڊاڪٽر جي. الانه اسان کي ڇڏي ويو، سندس سنڌ سان محبت جو اندازو سندس ادب مان ظاهر آهي.

عزيزو!

آئون ويهڻ کان اڳ محترم محمود هارون صاحب جو شڪريو ادا ڪندس جنهن هن ڪانفرنس جو افتتاح ڪري اسان سان ڀال ڪيا آهن. آئون سيني شاهه عبداللطيف ڪلچرل سوسائٽي جي ميمبرن خاص طرح ڊاڪٽر اياز قادري اسان جي سيڪريٽريءَ جو مشڪور آهيان، جنهن هيڏي محنت ڪئي آهي. آئون اسان جي سيني اديبن، شاعرن، بزرگن، ڀينرن ۽ نياڻين جو ممنوع آهيان، جيڪي اسان جي سڏ تي آيا آهن ۽ مقالا پڙهندا. آئون خاص طرح اسان جي سرونٽس آف سنڌ

سوسائٽيءَ جو مشڪور آهيان جن هن ڪانفرنس ۾ دلچسپي ورتي. بنا سڄي لسٽ نالن جي وٺڻ جي آئون چند دوستن ۽ عالمن جو ذڪر ڪندس. اهي آهن محترم مظهرالحق صديقي وائيس چانسلر سنڌ يونيورسٽي، ليڊي صغريٰ هدايت الله، محترم ڊاڪٽر شمس عباسي، محترم محمد ابراهيم جويو، مولانا غلام مصطفيٰ قاسمي، علي احمد بروهي، محترمه مهتاب راشدي، سراج الحق ميمڻ، سيد سبط حسن ۽ اسان جا سڀ شاعر، فنڪار ۽ دوست ۽ خاص طرح آرٽس ڪائونسل آف پاڪستان جن اسان کي اجهو ڏنو ۽ اسان سان تعاون ڪيو.

والله المستعان و عليه التڪلان

* * *

واحد آرٽ پرنٽنگ پريس، رتن تلاءُ اڪبر روڊ، ڪراچي
☎ نمبر ۷۲۳۳۳۰

نظام مساوات - اتحاد
۽
آزاديءَ جو نئون صبح

CONFEDERATION
A NEW DAWN OF UNITY AND FREEDOM

1

1984

SERVANTS OF SIND SOCIETY
سرونٽس آف سنڌ سوسائٽي

والتي (ارزان) نفس حيواني
[illegible] روح حيواني
[illegible]

سرونٽس آف سنڌ سوسائٽي
عقيدا ۽ آدرش

اسان جو عقيدو آهي ته

— انسان هجڻ جي ناتي سنڌ اسانجو گهر، پاڪستا
اسانجو ملڪ، ۽ ڪائنات ۾ هيءَ ڌرتي انسان ذات جو واح
رهائش گاهه آهي.

— اهو اسان جو فطري فرض آهي ته اسين پنهنجي گهر
سان پيار ڪريون، ۽ ساڳئي وقت اسين انهن ماڻهن ڪان پڙ
اميد رکون جيڪي سنڌ ۾ رهن ٿا، ته آهي به سنڌ کي پنهنجو
گهر سمجهن ۽ اُن کي پيار ڪن.

— اهو اسان جو انساني فرض آهي ته پنهنجي گهر ۾
زندگيءَ جي سمورن طبعي توڙي روحاني اثاثن کي وڌايون ۽
مستحڪم بنايون ۽ اُنهن کي غلط استعمال، پرماريت ۽ غضب
ٿيڻ ڪان بچايون.

— ملڪ ۾ جمهوريت جي لاڳيتيءَ بيخ ڪنيءَ، بار بار
آئين شڪنيءَ، ۽ نتيجي طور سڄي معاشري جي سماجي، اقتصادي
۽ سياسي دائرن ۾ عام اخلاقي افلاس، اسان لاءِ سياسي طور
اهو مسئلو ۽ اهو فرض لازم ۽ پوريءَ طرح جائز بنائي ڇڏيو
آهي ته ملڪ جا قومي ۽ بين - قومي معاملا، مارچ ١٩٤٠ع
جي بنيادي ٺهراءُ جي تقاضائن پٽاندر ۽ حدن اندر فوراً پوريءَ
طرح ۽ از سر نو درست ڪيا وڃن.

— جديد معاشري جي انسان کي بهتر انسان بنجڻ جي
موقعي ڏيڻ لاءِ لازمي ۽ اٽل ضرورت اِن ڳالهه جي آهي ته
انصاف تي ٻڌل - خاص طرح اقتصادي انصاف تي ٻڌل - اهڙو
معاشرو تعمير ڪيو وڃي، جنهن ۾ قانون جو راڄ هلندڙ هجي،
جتي حق جو تعين ۽ فيصلو طاقت جي وس ۾ نه هجي.

— انساني زندگيءَ ۾، انسان لاءِ، انسان جي خدمت ڪان
وڌيڪ ٻيو ڪو اُتم متو يا اعليٰ مقصد ڪونهي.

مٿين عقيدن ۽ آدرشن کي آڏو رکي، سنڌ جي ڪن
سچاڻ همخيال ساٿين ”سرونٽس آف سنڌ سوسائٽي“ جي نالي
سان هيءَ جماعت ٺاهي آهي ته جيئن هو سنڌ ۽ سنڌ جي
ماڻهن جي صحيح خدمت ڪري سگهن.

[illegible]

[illegible] ١٩٨٤

نظام مساوات - اتحاد ۽ آزاديءَ جو نئون صبح

پاڪستان ۾ موجوده سياسي غير يقينيءَ ۽ عدم اطمينان جو وڏي ۾ وڏو سبب آهي پاڪستان جي بنيادي دستاويز ۽ اساسي معاهدي يعني ٢٣ مارچ ١٩٤٠ع جي ٺهراءَ کان انحراف ۽ روگرداني، جنهن جو بنيادي نقطو اِهو هو ته پاڪستان ۾ شامل ٿيندڙ وحدتون يا صوبا برادريءَ جي اصول تي خودمختيار (Autonomous) ۽ آزاد راڄ (Sovereign) هوندا، ان انحراف ۽ روگردانيءَ تي ٻيهاريل جيڪي ٻه جدا جدا نظام ملڪ ۾ آندا ويا، سي قسم قسم جي جبر ۽ حرفت جي باوجود ناڪام ثابت ٿيا، يعني:

(١) وحداني طرز جي آئين ۽ تجربي پاڪستاني معاشري ۾ بين - قومي نفاق جو بنياد وڌو، ۽ آهو ناڪام ٿيو.

(٢) ون - يونٽ جي تجربي اولهه پاڪستان ۾ ننڍن صوبن ۽ وڏي صوبي يعني پنجاب جي وچ ۾ اختلاف جو بنياد وڌو، ۽ اهو ناڪام ٿيو.

(٣) اوڀر ۽ اولهه پاڪستان جي برابريءَ جي تجربي عالمي (Universal) جمهوري قدرن کي ڪاپاري ڌڪ هنيو ۽ ملڪ کي ٻه اڌ ڪيو، ۽ آهو ناڪام ٿيو.

(٤) مضبوط مرڪز ۽ محتاج صوبائي خودمختياريءَ جو تجربو، يعني ١٩٧٣ع جو آئين، فقط هڪ صوبي يعني پنجاب

واحد آرٽ پرنٽنگ پريس، رتن تلاءُ اڪبر روڊ، ڪراچي
☎ نمبر ٧٢٣٣٣٠

جي بالادستيءَ جو دستاويز ثابت ٿيو ۽ اڄ اُن آئين جو وجود رڳو نالي ماتر ۽ ڪاغذي قسم جو وڃي رهيو آهي، ۽ ڪجهه نه هوندي به هر ظلم ۽ ڏاڍ جو پروانو بڻيل آهي.

(۵) نظام اسلاميءَ جي نفاذ جو تجربو زير عمل آهي، ۽ اُن جي حقيقت قول ۽ فعل جي فرق ۽ تضاد جي صورت ۾ دنيا آڏو ظاهر آهي، ۽ اُن جي نتيجي جو اندازو چوطرف ڦهليل منافقت ۽ فرض شناسيءَ جي فضا مان لڳائڻ مشڪل ڪونهي.

ائين گذريل ۳۷ سالن ۾ پاڪستان جي اُن اساسي مقصد واري ٺهراءَ کان انحراف ۽ روگردانيءَ جي جسارت جا جيڪي نظري ۽ عملي نتيجا نڪتا، تن کي مختصر لفظن ۾ هيٺين بيان ڪري سگهجي ٿو.

(۱) ملت اسلاميه کي ملت اسلاميه يا وڌ ۾ وڌ ته به مسلم قومن جو هڪ اجتماع طور سمجهڻ ۽ سڃاڻڻ بدران، جيئن حقيقت ۾ ۽ پڻ بنيادي اسلامي عقيدي مطابق آها هئي ۽ آهي، پاڪستان جي مسلم قومن کي، هڪ مخصوص علاقائي بالادستيءَ جي سياسي مقصد برآريءَ خاطر، هڪ ئي پاڪستاني مسلم قوم سمجهيو ويو، بلڪل ائين جيئن هندستان جي مسلمانن کي تقسيم برصغير جي خاص سياسي مقصد جي حاصلات لاءِ ڪڏهن هڪ ئي هندستاني مسلم قوم سڏيو ويو هو.

(۲) اُن ئي مخصوص سياسي مقصد برآريءَ خاطر پوءِ سڄو وقت ملڪ کي جمهوريت جي جڳ - پسند عالمي روايت کان محروم رکيو ويو، ۽ فوج طرفان سياست ۾ مداخلت هڪ لڳاتار صورت ۾ ملڪ جي مٿان نازل رهي.

(۳) آبپاشي، آمريت ۽ ڪامورا شاهي پاڪستاني معاشري جون روايتون بڻيون رهيون.

(۴) صوبن جي وچ ۾ بي ويساهي ۽ سياسي بيگانگي انتها تي پهتي.

(۵) اوڀر پاڪستان جي ملڪ کان علحدگي واقع ٿي.

(۶) واحد اڪثريتي صوبي جي بالادستي پاڪستان جي سياست، معيشت ۽ نظام - حڪومت تي قائم ٿي.

(۷) رشوت، بدعنواني، حق تلفي ۽ طبقاتي پرماريت ملڪي معاشري جا اهڃاڻ ۽ معمول بڻيا.

(۸) بين الاقوامي سطح تي پاڪستان جو وقار زخمجي پيو.

(۹) اقتصادي طور پاڪستان بين الاقوامي سامراج جو محتاج ۽ آلہ ڪار بڻيو.

(۱۰) فوجي قانون شهري قانون جي بالادستيءَ، عدالتي نظام ۽ سلطانيءَ جمهور لاءِ مستقل تلوار بڻجي پيو.

اهي سموريون ڳالهيون ملڪ جي هر هوشمند محب - وطن شهري سمجهي ٿو، پر بي وس آهي، پاڪستان جو عام ماڻهو به انهن ڳالهين کي، سمجهندي ڪندي، فقط قسمت جي ڪيل جيئن سهندو ۽ ڀوڳيندو رهيو آهي. خاص طرح سنڌي معاشري هن سڄي عرصي ۾ جيڪي ڪجهه سٺو آهي، جيڪي ڪجهه برداشت ڪيو آهي، ۽ آئيندي جي ارڪانن جا جيڪي اهڃاڻ هو ڏسي رهيو آهي، تن اُن کي وجود، ۽ عدم وجود جي ڪناري تي آڻي بيهاريو آهي، ۽ ائين محسوس ڪري، سمجهي ۽ ڏسي رهيو آهي.

(۱) اُهو، هڪ معاشري جي حيثيت ۾، پنهنجي ئي وطن ۾ بي وطن ۽ خوار رهڻ تي ڪيئن مجبور آهي.

(٢) جبر ۽ محرومي فقط اُن جي لاءِ حصي ۾ آيل آهي.

(٣) آن جي زال ۽ تهذيب و تمدن متجي رهيا آهن.

(٤) اُن جا اڪثر معاشي وسيلا اُن جي قبضي مان نڪري چڪا آهن.

(٥) حڪومت ۾ اُن جي آزاد ۽ باعزت شرڪت ۽ شراڪت ناممڪن بڻجي ويئي آهي.

(٦) اُن جي پنهنجي قديم تاريخي سرحدن ۾ دنيا جهان جا ماڻهو آباد ڪري، اُن جي پنهنجي انساني آباديءَ لاءِ زمين تنگ ڪئي پئي وڃي ۽ اُن کي ارادتا اقليت بڻايو پيو وڃي.

(٧) اُن جون يونيورسٽيون ۽ ڪاليج اُن جي هٿ ۾ ناهن، ۽ اُن جا سنڌي ميڊيم اسڪول بند ڪيا پيا وڃن.

(٨) اُن جي تاريخي سڃاڻپ ۽ تشخص کي ختم ڪيو پيو وڃي.

(٩) اُن وقت جو انتظار ڪيو پيو وڃي جڏهن اُن جو قومي وجود ۽ اُن جي تاريخي گهر جو وجود باقي نہ رهي.

پاڪستان جي تاريخ ۽ حالتن جي پس منظر ۾، سنڌ جي ان صورتحال کي سامهون رکي، فقط هڪڙوئي اصولي ۽ عملي حل نظر اچي ٿو، جيڪو سنڌ توڙي پاڪستان جي وجود جي بقاءَ جي ضمانت ڏيئي سگهي ٿو. اُهو حل آهي پاڪستان جي بنيادي معاهدي يعني ٢٩٤٠ع واري پاڪستان ٺهراءَ تي مبني مساويانہ نظام جو قيام يعني ڪانفڊريشن – اهڙي ڪانفڊريشن جنهن ۾ شامل وحدتون يا صوبا حقيقي معنيٰ ۾ آزاد ۽ خودمختيار راڄن يا رياستن جو درجو رکندڙ هجن، جيئن ١٩٤٠ع واري ٺهراءَ ۾ ڄاڻايل آهي. ان ۾ ئي پاڪستان جي بقاءَ آهي. ان ۾ ئي سنڌ، ۽ پاڪستان جي ٻين همشريڪ وحدتن يعني پنجاب، سرحد ۽ بلوچستان جي بقاءَ آهي. ان ڪانفيڊرل نظام جا بنيادي نقطا هي هيٺ ڳهرجن:

(١) پاڪستان جي ڪانفڊريشن (نظام مساوات) ۾ شامل سمورين رياستن - پنجاب، سنڌ، سرحد ۽ بلوچستان کي هر طرح سان برابريءَ جو درجو حاصل ٿيندو.

(٢) پاڪستان جي ڪانفڊريشن ۾ شامل وحدتن يا صوبن کي آزاد (Sovereign) ۽ خودمختيار (Autonomous) رياستون تسليم ڪيو ويندو، ۽ اُهي هڪ باهمي تحريري معاهدي هيٺ پنهنجي خودمختياريءَ جا ڪجهه اختيار مرڪز جي حوالي ڪنديون.

اهي آهن بنيادي اصول ۽ نقطا، جن تي موجوده پاڪستاني صوبا، صلاح مشوري ۽ باهمي رضامندي سان، آبرو مندانہ معاهدو ڪري، هڪ نئينءَ آزاديءَ جو صبح طلوع ڪري سگهن ٿا. اهو ئي هڪڙو طريقو آهي، جنهن سان هميشه لاءِ استحصال، بالادستيءَ، آپيشاهيءَ، بدعنوانيءَ ۽ باهمي نفاق کان ڇوٽڪارو حاصل ڪري سگهجي ٿو، ۽ هڪ نئين پر اعتماد، جمهوري ۽ مضبوط پاڪستان کي بقاءَ ۽ دوام ڏيئي سگهجي ٿو. هن کان اڳ جيڪي بہ تجربا ڪيا ويا آهن، تن سواءِ آپيشاهي، آمريت، استحصال، ڪامورا شاهيءَ ۽ نفرتن جي ٻيو ڪجهه ڪونہ ڏنو آهي، ڪانفڊريشن (نظام مساوات) نہ رڳو اُنهن سمورين خرابين جو علاج ۽ تدارڪ آهي، پر پاڪستان جي اساسي فڪر ۽ نظريي سان ايمانداريءَ جي بنياد تي ڳانڍاپي جو اصل اصول آهي، جيڪو ١٩٤٠ع واري ٺهراءَ جو حقيقي روح آهي. اچو تہ اُن حقيقي روح کي ساڻ کڻي، نفرتن ۽ نفاق جي نظام کي ترڪ ڪريون ۽ محبتن ۽ اتحاد جو نئون نظام اختيار ڪري، پاڪستان جو نالو اقوام عالم ۾ بلند ڪريون.

سرونٽس آف سنڌ سوسائٽي –

والتين (روح نفس حيواني)
زيتون [illegible] (روح حيواني)
[illegible] (نفس ناطقه، فهم ادراک)
روح
هٰذا البلد [illegible]
[illegible]

[illegible]

سروِنٽس آف سنڌ سوسائٽي

عقيدا ۽ آدرش

اسان جو عقيدو آهي ته

— انسان هجڻ جي ناتي سنڌ اسانجو گهر، پاڪستان اسانجو ملڪ، ۽ ڪائنات ۾ هيءَ ڌرتي انسان ذات جو واحد رهائش گاهه آهي.

— اِهو اسان جو فطري فرض آهي ته اسين پنهنجي گهر سان پيار ڪريون، ۽ ساڳئي وقت اسين اُنهن ماڻهن کان پڻ اميد رکون جيڪي سنڌ ۾ رهن ٿا، ته اُهي به سنڌ کي پنهنجو گهر سمجهن ۽ اُن کي پيار ڪن.

— اِهو اسان جو انساني فرض آهي ته پنهنجي گهر ۾ زندگيءَ جي سمورن طبعي توڙي روحاني اثاثن کي وڌايون ۽ مستحڪم بڻايون ۽ اُنهن کي غلط استعمال، پرماريت ۽ غضب ٿيڻ کان بچايون.

— ملڪ ۾ جمهوريت جي لاڳيتيءَ ٻيڙخ ڪنيءَ، بار بار آئين شڪنيءَ ۽ نتيجي طور سڄي معاشري جي سماجي، اقتصادي ۽ سياسي دائرن ۾ عام اخلاقي افلاس، اسان لاءِ سياسي طور اِهو مسئلو ۽ اهو فرض لازم ۽ پوريءَ طرح جائز بڻائي ڇڏيو آهي ته ملڪ جا قومي ۽ بين-قومي معاملا، مارچ ۱۹۴۰ع جي بنيادي ٺهراءُ جي تقاضائن پٽاندر ۽ حدن اندر فوراً پوريءَ طرح ۽ از سر نو درست ڪيا وڃن.

— جديد معاشري جي انسان کي بهتر انسان بڻجڻ جي موقعي ڏيڻ لاءِ لازمي ۽ اٽل ضرورت اِن ڳالهه جي آهي ته انصاف تي ٻڌل - خاص طرح اقتصادي انصاف تي ٻڌل - اهڙو معاشرو تعمير ڪيو وڃي، جنهن ۾ قانون جو راڄ هلندڙ هجي، جتي حق جو تعين ۽ فيصلو طاقت جي وس ۾ نه هجي.

— انساني زندگيءَ ۾، انسان لاءِ، انسان جي خدمت ڪان وڌيڪ ٻيو ڪو اُتم متو يا اعليٰ مقصد ڪونهي.

مٿين عقيدن ۽ آدرشن کي آڏو رکي، سنڌ جي ڪن سڄاڻ همخيال سائين ”سروِنٽس آف سنڌ سوسائٽي“ جي نالي سان هيءَ جماعت ٺاهي آهي ته جيئن هو سنڌ ۽ سنڌ جي ماڻهن جي صحيح خدمت ڪري سگهن.

مير جعفر ۽ مير قاسم به ڏيندا. اهو خدا جو قانون آهي.

عزيزو، سنڌ کي اڄ توهان جي همت، حوصلي، غيرت ۽ شناخت جي ضرورت آهي. اچو ته پنهنجون عداوتون ۽ پنهنجا ذاتي نوع جا **اختلاف** وساريون، گڏجي صلاح مصلحت ڪريون ۽ اچاريون ويچاريون، خدا تي ڀروسو رکي، يڪمشت ٿي، عمل جي ميدان ۾ نڪري اچون ۽ پنهنجن گڏيل خطرن کي گڏجي منهن ڏيون. ياد رکو:

ان الله لا يغير ما بقوم حتيٰ يغيروا ما بانفسهم (قرآن)

ڪنهن به قوم جي حالت تيستين نٿي بدلجي، جيستين آها پاڻ پنهنجي من جي حالت نٿي بدلائي.

خدا حافظ!

اسين آهيون اوهان جا دعاگو ۽ اوهان سان گڏ اوهان جون ڀينرون ۽ اوهان جا ڀائر-

ڀاران ”سرونٽس آف سنڌ سوسائٽي“، ڪراچي.

واحد آرٽ پرنٽنگ پريس رتن تلاءُ ڪراچي

ندي معاشرو ۽ ان جون تقاضائون

منجانب

2

سرونٽس آف سنڌ سوسائٽي

ڪراچي

1984

1985

عزيزو

سوچيو همت نه هاريو، گڏجي مسئلن کي منهن ڏيو

پياريون ڀينرون، پيارا ڀائرو! سنڌي ماڻهوءَ ۾ ڀيا ڪيترائي اوگڻ ۽ اوڻايون هجن، پر هڪڙو اوگڻ هن ۾ ڪڏهن به نه رهيو آهي- سو آهي سڏ ۾ سڏ نه ڏيڻ. اسين سمجهون ٿا ته اڄ اهڙو وقت آيو آهي، جو اسين وطن جي هر سڄڻ کي وڏي هيئن سڏ ڪرڻ تي مجبور ٿيا آهيون. اسان کي اميد نه پر يقين آهي ته اوهين اسان کي هن سڏ ۾ سڏ ڏيندا، ڇو ته هيءَ اسان جي گڏيل ڀلائيءَ جو سڏ آهي، پنهنجي ماڻهن جو سڏ آهي، ۽ هن ڌرتيءَ جو سڏ آهي جنهن جي مهابي اسان جو اوهان جو مان آهي، اسان جي اوهان جي غيرت آهي، اسان جو اوهان جو جياپو آهي. اها ئي ڌرتي، جنهن لاءِ ڀٽائيءَ عليه الرحمة چيو هو ته:

سڄڻ ۽ سانيهه، ڪنهن اڏاسيءَ وسري!

۽ سانيهه جي سڏ نه اونائڻ وارن لاءِ ائين چيائين ته:

حيف تني کي هوءِ، وطن جن وساريو!

۽ اسان کي اهو يقين آهي ته اسان مان ڪو به اهڙو اڻاسو ڪونه هوندو، جنهن کي وطن وسريل هوندو، جيڪو وطن کي سڏ ۾ سڏ نه ڏيندو ۽ پاڻ تي حرف آڻڻ ۽ حيف رکڻ جو مهڻو ۽ بار کڻندو.

عزيزو، وقت جي ڳالهه آهي، سنڌ جي ماڻهن لاءِ اهو چيو ويندو هو ته سنڌي وڏا مهمان نواز آهن، پاڪستان جا

معمار آهن، پاڪستان لاءِ وڏيون قربانيون ڏنيون اٿن، وغيره وغيره. مطلب ته ڪافي ڪي تعريفي اصطلاح اوهان ڪي، اسان ڪي ۽ اسان جي بزرگن کي عطا ٿيا. پوءِ وقت آيو جڏهن چيو ويو ته سنڌي چٽ آهن، عزت مان ڇا ڄاڻن، بي ثمرا ۽ محتاج آهن، لولا لنگڙا آهن، سهاري تي هلندڙ آهن، سستا وڪجندڙ آهن ۽ ننڍيءَ وڏيءَ ڪرسيءَ تي خريدجيو وڃن! سنڌي هاري ۽ پورهيت سست ۽ ڪم چور هئا، اصل پورهيو نٿي ڪيائون، سنڌي ڪامورن به رشوت وٺڻ ۽ ڪرسين چنبڙڻ ڪانسواءِ ٻيو ڪم ڪونه ٿي ڄاتو! هڪڙو وقت اهو به آيو، جڏهن چيو ويو ته سنڌي بنگالين وانگر عصبيت پرست آهن. سنڌن ايمان ۽ مسلماني به مشڪوڪ هئي. وچ ۾ ڪو وقت وري اهڙو به آيو، جو اسان کي ٻيهر ساراهه جا سرٽيفڪيٽ ملڻ شروع ٿيا ۽ چيو ويو ته سنڌي واقعي وڏي دل وارا آهن، وڏا محب وطن آهن، حڪومت ڀلي سنڌي ڪن- سنڌن خداداد لياقتن کي دستوري علمي ڊگرين ۽ سنڌن جي به ضرورت ڪانه هئي- واهه واهه! ۽ هاڻ؟.... هاڻ هيءُ وقت آهي، جڏهن دنيا جو هر عيب اسان ۾ ليپي ٿو! اسين ڌاڙيل آهيون، رهزن ۽ چور آهيون، سماج دشمن آهيون، شر پسند آهيون ۽ سڀ کان وڏي ڳالهه ته علحدگي پسند آهيون ۽ پاڪستان ۽ اسلام جا وڏا دشمن آهيون! تفو بر تو اي چرخ گردون تفو!

بهرحال، ملڪ جي ٺهڻ ڪانپوءِ، "سڀ ڀائر آهيون" چوندي، اسان گهر جا دروازا کوليا، ۽ پري جا ۽ ويجها ڀائر آيا ۽ ايندا رهيا- زمينون، جايون، مڪان، ڪارخانا، گذران جون آساميون ۽ موقعا، اسڪول ۽ ڪاليج سنڀالجي ويا. ملت جي مضبوطيءَ ۽ ترقيءَ لاءِ ماڻهن جي عدد، علم ۽ دولت جي قوت ۽ فوقيت جي ضرورت هئي! ملت دشمن شرپسندن کي ان ۾ اجائي ڪرڪڻ ۽ اعتراض ڪرڻ کان باز رکڻ لاءِ ۽ انهن کي

پاڪستان ۽ اسلام جي ڀائپيءَ جي راهه تي سڌو ڪري هلائڻ لاءِ آڪرائيءَ ۽ حڪما حڪميءَ جي ضرورت هئي! ائين پڌندي پڌندي، ڏسندي ڏسندي، اسان جن ڀائرن جي نظر ۾ آهي ملت، دشمن ۽ شرپسند اسين پاڻ بڻجي ويٺاسين! جو سچي آن ملت دوستيءَ جي ڪم ۾ سچي سنڌن ڀائپي ۽ سڀ اسان جا ڀائر فقط مال ۽ ملڪيت جي ميڙڻ ۽ ڪٺڻ لاءِ هئا- محبت، انصاف ۽ حق شناسيءَ، ۽ ڪمزورن تي قياس لاءِ نه ڀائپي هئي، نه هو ڀائر هئا!

اڄ تقريباً هر سنڌي، وڏيرو ۽ ننڍيرو هيچ آهي، ڪنهن شمار ۾ اچڻ جي لائق ڪونهي، ڇو ته اهو وطن دشمنيءَ ۽ شرپسنديءَ جي تهمت هيٺ آهي، ۽ جيئن ته ڌاڙيلن ۽ چورن جي مٿي ڇپائڻ جون جايون هونديون آهن سنڌن ڳوٺ ۽ ٻيلا ۽ ديارءَ جا ڪپ- سو انهن کي وڍي ۽ ساڙي سنئون پٽ ڪبو ۽ اتان انهن کي ڀڄائبو ۽ اتي آباديون ڪرائبيون- نوآباديون، ملت دوست، سچن ۽ صالح مسلمانن جون. پاڪستان دشمنيءَ ۽ اسلام بيزاريءَ کي ختم ڪرڻ لاءِ يونيورسٽيون ۽ ڪاليج بند ڪبا، ۽ انهن ۾ استاد ۽ شاگرد آهي آڻبا جن کان پاڪستان ۽ اسلام کي خطرو نه هو. ان سان گڏ، هتان هتان جا، افغانستان، ايران، بنگلاديش ۽ برما جا "ڌاڙيل" ۽ پڪا مسلمان باب الاسلام ۾ آباد ٿيندا، ته پنهنجي نوآبادڪاري (Colonization) جو به جواز رهندو ۽ سنڌين کي اسلام دشمنيءَ جي سزا به ملندي ۽ ۽ همت به ڪانه ٿيندي.

عزيزو، هيءُ روئڻ ۽ ماتم جو مقام آهي، وڏي هڪ سبق سکڻ جو مقام آهي. هاڻ اسين پنهنجي گهر ۾ ٿورائيءَ ۾ اچڻ ۽ ويچارا ٿي وڃڻ وارا آهيون. اوهان جا اسان جا خسيس ويچا ۽ پلاند ۽ نفرتون اسان کي ۽ اسان جي نسلن کي برباد ۽ تباه ڪري رهيا آهن. اسان جو وجود ختم ٿي رهيو آهي. اسان جا

ڪونتر جوان، اسان جا ٻچا، ڏينهن ڏٺي جو، راهه ويندي، گولين سان نڪري رهيا آهن. اسان جا ڳوٺ ۽ ٻيلا بلڊوز ٿي رهيا آهن ۽ باهين جو ٻک ٻنجي رهيا آهن. اسان جون زمينون ۽ ملڪيتون نيلام ٿي رهيون آهن. اسان جي ٻڌن تي راتاها لڳن ٿا ۽ اسين ويڳاڻا ٻڻيا، اهو سڀڪجهه پنهنجي اکين سان ٿيندي ڏسي رهيا آهيون. اسين "شاهين" جي چنبي ۾ زخمي ڳيري وانگر پيا ڦٿڪون. الاجي اهو ڦٿڪڻ ڪيستائين آهي!

عزيزو، اکيون کلن ٿيون ۽ ڏکي نظر ٿي ڪجي، ته ڇا ڪهرام آهي! توهان جون ۽ اسان جون سادگيون البيلايون ۽ ٻيوسيون اسان کي اوهان کي ڪيڏانهن نيئي رهيون آهن!

ان يقين سان اوهان کي به سنڌ لاءِ ۽ سنڌ جي مظلوم خلق لاءِ محبت ۽ درد آهي، اسين هيءَ پڪار اوهان تائين آڻيون ٿا. اوهان کي دل جي پاتار مان هيءُ سڏ ڪريون ٿا ته خدارا ٻيو ڪجهه نه ڪريو، ته به ٻڌي ڪريو. پنهنجن گهرن ۽ ڪٽنبن طور، پنهنجن ڳوٺن ۽ شهرن ۾ ڳوٺ واسين ۽ شهر واسين طور، ۽ هن پنهنجي باب الاسلام سنڌ ۾ سنڌ واسين طور. عزيزو، اڄ ته ٻڌي ڪريون - اڪيلي اڪيلي سر پنهنجي پاڻ سان، سنڌ جي فائدي ۾، هڪٻئي سان گڏجي، سنڌ جي فائدي ۾ - ڳوٺ جا، شهر جا، پاڙي يا محلي جا، ٻه ٻه، پنج پنج، ڏهه ڏهه، ويهه ويهه، چاليهه چاليهه ماڻهو به ائين ڳوٺ جي فائدي ۾، شهر جي فائدي ۾، سنڌ جي فائدي ۾ گڏجون ۽ ٻڌي ڪريون، ته اها اسان جي ٻڌي آهي، اهو اسان جو شعور آهي، ۽ ان لاءِ ڪنهن نه ڪنهن ٻڌيءَ سان ٻڌجي وڃون، ڪنهن نه ڪنهن تنظيم سان گڏجي وڃون، ۽ پنهنجو بچاءُ ڪريون. نه ته ڏاڍي دير ٿي ويندي. خدارا ڏسو ته اسين پاڻ ۾ نه وڙهون. وڏو ماڻهو وڏي ماڻهوءَ سان، ننڍو ماڻهو ننڍي ماڻهوءَ سان، گهر گهر سان، قبيلو قبيلي سان نه وڙهي. اسين اوهان کي چتاءُ ٿا ڏيون ته سنڌ کي ننڍڙو ڪري مارڻ جي سازش هلي رهي آهي. ان کان خبردار رهو، ۽ هر اها ڳالهه جيڪا سنڌ جي آئيندي لاءِ هاڃيڪار هجي ان کان گڏجي لاتعلق رهڻ جو ۽ گڏجي ان جي مخالفت ڪرڻ جو قول ڪريو. ان ۾ اوهان جو شان آهي، سلامتي آهي. اهو ئي اڄ اوهان جي غيرت جو امتحان آهي. اسين اوهان سان اهو قول ٿا ڪريون ۽ اوهان کان به قول ٿا وٺون، ته جيڪو به شخص، چاهي اهو ڪيڏو به وڏو ماڻهو هجي، سنڌ جي دشمنن سان ملندو، سنڌ جي سياسي، سماجي ۽ معاشي مفادن خلاف سازشن ۾ شريڪ ٿيندو، ان کي اسين سموري دنيا ۾ وائکو ۽ ڏنو ڪنداسين، ۽ اسين ڳوٺ، واهڻ وستيءَ ۽ شهر شهر وڃي ان جي ڪڌاين ۽ ڪنن ڪرتوتن کان ماڻهن کي واقف ڪنداسين. اميد ته ان ۾ اوهان جي ۽ اسان جي دلين جو اواڪ ۽ اٽوٽ ساٿ رهندو.

اوهان سان تفصيلي ڳالهين لاءِ، ترت ئي ڪو موقعو وٺي اسين اوهان کي اڳواٽ اطلاع ڏيئي اوهان وٽ حاضري ڀرڻ اينداسين ته جيئن حال احوالي ٿجي، ڏک سک اورجن ۽ آئيندي لاءِ ڪجهه سوچجي. نه ته اوهين پاڻ ۾، جتي هجو اتي گڏجي ويهو، حالي احوالي ٿيو، ڏک سک اوريو، آئيندي لاءِ ڪجهه سوچيو، ۽ همت سان گڏجي پنهنجن مسئلن کي منهن ڏيو. وقت بلڪل ٿورو ۽ تنگ آهي.

عزيزو، زمانو ڏاڍيءَ تيز رفتاريءَ سان گردش ڪري رهيو آهي. اسان کي پاڙي جا ٿنو ۽ رڳو هٿيار ڪري استعمال ڪيو پيو وڃي. اسان جا ڪيترا معتبر پنهنجي غرور ۽ بدحواسيءَ ۾ مبتلا آهن ۽ مستقبل جي سوچ کان انڌا آهن. اهو نٿا سمجهن ته پنهنجن جي موت کان پوءِ سندن به وارو ايندو ۽ پاڻ به نه بچندا. غداريءَ جو حساب هر ڪنهن کي ڏيڻو آهي.

مير جعفر ۽ مير قاسم بہ ڏيندا. اهو خدا جو قانون آهي.

عزيزو، سنڌ کي اڄ توهان جي همت، حوصلي، غيرت ۽ شناخت جي ضرورت آهي. اچو تہ پنهنجون عداوتون ۽ پنهنجا ذاتي نوع جا **اختلاف** وساريون، گڏجي صلاح مصلحت ڪريون ۽ اچاريون ويچاريون، خدا تي ڀروسو رکي، يڪمشت ٿي، عمل جي ميدان ۾ نڪري اچون ۽ پنهنجن گڏيل خطرن کي گڏجي منهن ڏيون. ياد رکو:

ان **الله** لا يغير ما بقوم حتي يغيروا ما بانفسهم (قرآن)

ڪنهن بہ قوم جي حالت تيستين نٿي بدلجي، جيستين اُها پاڻ پنهنجي من جي حالت نٿي بدلائي.

خدا حافظ!

اسين آهيون اوهان جا دعاگو ۽ اوهان سان گڏ اوهان جون ڀينرون ۽ اوهان جا ڀائر.

ڀاران "سرونٽس آف سنڌ سوسائٽي"، ڪراچي.

واحد آرٽ پرنٽنگ پريس رتن تلاءُ ڪراچي

نظام مساوات ـ اتحاد
۽
آزادیءَ جو نئون صبح
CONFEDERATION
A NEW DAWN OF UNITY AND FREEDOM

1

ERVANTS OF SIND SOCIETY

سرونٽس آف سنڌ سوسائٽي

1984

سنڌي معاشرو ۽ ان جون تقاضائون

منجانب

2

سرونٽس آف سنڌ سوسائٽي

ڪراچي

1984
1985

نظام مساوات ۔ اتحاد

۽

آزاديءَ جو نئون صبح

CONFEDERATION
A NEW DAWN OF UNITY AND FREEDOM

1

1984

SERVANTS OF SIND SOCIETY

سرونٽس آف سنڌ سوسائٽي

شاه عبداللطيف ڪلچرل سوسائٽي

جي

ڪانفرنس ۽ سيمينار

جي موقعي تي سوسائٽي جي صدر

الحاج سيد غلام مصطفيٰ شاه

جي

استقباليه تقرير

آرٽس ڪائونسل ڪراچي

جمع ۲۹ مارچ ۱۹۸۵ع

۵ بجه شام